

مرکز پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک خاورمیانه
سال بیست و چهارم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۶، تک شماره ۲۰۰۰۰۰ ریال

مقالات

- علل ناکامی احزاب اسلامی در کردستان عراق / حمید احمدی - نجم‌الدین تمیری / ۵
- عوامل تنش‌زا در روابط عربستان سعودی با جمهوری اسلامی ایران در دوران ملک سلمان / خلیل قلخان‌باز / ۳۹
- هویت و رفتار متعارض ایران و عربستان در بحران سوریه / فرزاد رستمی - عبد علی اسفندیاری / ۶۵
- ارزیابی انقلاب مصر بر مبنای نظریه انقلاب‌های اجتماعی جهان سوم جان فوران / مختار نوری / ۱۰۵
- تحلیل ژئوپلیتیک حوضه رودخانه‌های دجله و فرات با رویکرد سیستمی / حسین ربیعی - احمد غم‌پرور / ۱۲۹
- سیاست خارجی چین در منطقه خلیج فارس و تاثیر آن بر منافع آمریکا (۲۰۱۶-۱۹۹۱) / مهدی عباس‌زاده فتح‌آبادی - مژگان خواجه‌جوئی / ۱۵۵

Center for Scientific Research and Middle East Strategic Studies
Vol. 24, No. 2, Summer 2017

Articles

- Causes of the Failure of Islamist Parties in Iraqi Kurdistan/ Hamid Ahmadi - Najm al-Din Tamari/ 5
- Factors Generating Tension in Iranian-Saudi Relations under King Salman/ Khalil Gholkhanbaz/ 39
- Conflicting Iranian and Saudi Identity and Conduct in the Syrian Crisis/ Farzad Rostami - Abd Ali Esfandiari/ 65
- An Assessment of the Egyptian Revolution According to John Foran's Theory of Third World Social Revolutions/ Mokhtar Nouri/ 105
- A Geopolitical Analysis of Euphrates and Tigris Rivers' Basin with a Systemic Approach/ Hossein Rabiei - Ahmad Ghamparvar/ 129
- Chinese Foreign Policy in the Persian Gulf and Its Effects on U.S. Interest (1991-2016)/ Mahdi Abbaszadeh Fathabadi - Mojgan Khajavi/ 155

حمید احمدی*

نجم‌الدین تمری**

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۲/۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۲/۲۴

چکیده

منشا و تاریخ بیداری یا ظهور جنبش‌های اسلامی عراق را می‌توان وابسته به جنبش‌های اصلاحی و اسلامی کسانی چون سید جمال‌الدین اسدآبادی، محمد عبده و محمد رشیدالرضا دانست. اندیشه اسلامی این افراد در جهت بیداری کشورهای اسلامی زیر سلطه‌ی استبداد و استعمار بود که این فکر به شکل وسیعی در میان مسلمانان گسترش پیدا کرد. کردستان عراق، واقع در شمال کشور عراق کنونی نیز از این آرا و اندیشه‌ها بی‌تأثیر نبوده است. با شکل‌گیری اولین جنبش‌های اسلامی به شکل رسمی به نام جنبش اخوان‌المسلمین در مصر به رهبری حسن‌البنّا، در کردستان عراق نیز به پیروی از این اتفاق و به دنبال این حرکت در شهر حلبچه در سال ۱۹۴۳ م. عبدالله بگ بن احمد بگ و محمد سعید، یک حزب اسلامی به نام «حزب اسلامی کرد» را تشکیل دادند، اما علی‌رغم پیشینه‌ی قدیمی و تاریخی در بررسی تحولات سیاسی و اجتماعی کردستان عراق، غلبه یافتن مباحث قومی و قوم‌گرایی (گفتمان ناسیونالیستی)، غلبه‌ی جریان‌های رقیب حزبی سکولار و حضور نیروهای خارجی (ایالات‌متحده آمریکا) باعث ناکامی جریان‌های اسلام‌گرا در کردستان عراق شده است. از این‌رو در مقاله حاضر پس از بررسی پیشینه اسلام سیاسی در کردستان عراق، متغیرهای تأثیرگذار فوق‌الذکر در ناکامی جریان‌های اسلامی مورد تحلیل و مطالعه تفصیلی قرار می‌گیرد.

کلید واژه‌ها: احزاب اسلامی، کردستان عراق، قومیت‌گرایی، سکولاریسم

hahmadi@ut.ac.ir

Tamari1357@yahoo.com

* عضو هیات علمی دانشگاه تهران

** دانشجوی دکترای علوم سیاسی واحد علوم و تحقیقات

فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال بیست و چهارم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۶، صص ۳۷-۵

خلیل قلخان‌باز*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۷/۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۲/۲۸

چکیده

روابط عربستان سعودی با جمهوری اسلامی ایران در پیچیده‌ترین شرایط خود در سال‌ها و دهه‌های اخیر قرار دارد. این شرایط به‌گونه‌ای است که به نظر می‌رسد به سمت حادث‌تر شدن در حرکت است. عوامل گوناگونی بر روابط عربستان سعودی با جمهوری اسلامی ایران تأثیرگذار است و باعث افزایش تنش در این روابط شده است. مسئله اصلی این مقاله مشخص نبودن عوامل تأثیرگذار تنش‌زا بر روابط عربستان سعودی با جمهوری اسلامی ایران است. این مقاله در پی پاسخ به این سوال بوده که مهم‌ترین عوامل تنش‌زا در روابط عربستان سعودی با جمهوری اسلامی ایران پس از روی کار آمدن ملک سلمان کدام‌اند؟ فرضیه مطروحه در این مقاله این است که عوامل تأثیرگذار در روابط عربستان سعودی با جمهوری اسلامی ایران شامل سه دسته عوامل داخلی (عربستان سعودی)، منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای می‌باشند. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که عوامل داخلی ریاض از قبیل رویکرد سیاسیون جدید این کشور نسبت به ایران، تلاش مقامات سعودی برای فرافکنی مشکلات داخلی و نحوه گردش نخبگان در این کشور، احساس باخت‌های منطقه‌ای، تلاش برای تقویت گفتمان وهابی - سنی در مقابل گفتمان شیعی و احساس ناامنی و تلاش برای ائتلاف‌سازی در مقابل ایران و همچنین رویکرد جدید غرب به منطقه، کاهش وابستگی غرب به نفت عربستان و توافق هسته‌ای بین ایران و غرب مهم‌ترین عوامل تنش‌زا در روابط عربستان سعودی با جمهوری اسلامی ایران است. این تحقیق از نوع کاربردی و با روش توصیفی انجام شده و در گردآوری داده‌ها از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است.

کلیدواژه‌ها: جمهوری اسلامی ایران، عربستان سعودی، تنش‌های مدیریت شده، نگرانی چندجانبه، سیاست خارجی

* کارشناس ارشد روابط بین‌الملل

فرزاد رستمی*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۳/۲۹

عبد علی اسفندیاری**

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۲/۲۴

چکیده

تحولات روی داده‌ی اخیر در شمال آفریقا و خاورمیانه‌ی عربی که با عناوینی چون بیداری اسلامی و بهار عربی از آن نام برده می‌شود تقریباً از اواخر سال ۲۰۱۰ م. از تونس آغاز و اکثر جوامع عربی منطقه را یکی پس از دیگری درنوردید که منجر به سقوط حکومت‌های دیکتاتوری بن علی در تونس، حسنی مبارک در مصر، قذافی در لیبی و درگیری‌ها و اعتراضات دامنه‌دار و خونین در کشورهای بحرین و سوریه گردید. در این میان بحران سوریه آوردگاه رقابت دو کشور جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی شده است. این مقاله در پی پاسخ به این پرسش است که علت رفتار متعارض جمهوری اسلامی ایران و پادشاهی عربستان سعودی در بحران سوریه چیست؟ مقاله‌ی حاضر بر این فرض استوار است که بنیان‌های متفاوت هویتی حاکم بر سیاست خارجی ایران و عربستان زمینه‌ی اتخاذ رویکرد متعارض در بحران سوریه را از سوی دو بازیگر فراهم ساخته است. لذا از چارچوب نظری سازه‌نگاری برای آزمون فرضیه بهره برده شد. مهم‌ترین یافته‌ی این پژوهش با رویکردی سازه‌نگارانه این است که ادراکات و برداشت‌های هویت بنیان در شکل‌گیری منافع دو کشور و تاثیر آن بر سیاست خارجی، عامل رفتار متفاوت و متعارض دو کشور در سوریه است.

واژگان کلیدی: هویت، سازه‌نگاری، تعارض، سیاست خارجی، ایران، عربستان، سوریه.

Frostami1361@gmail.com

* استادیار روابط بین‌الملل دانشگاه رازی کرمانشاه

** کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل دانشگاه رازی کرمانشاه

فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال بیست و چهارم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۶، صص ۱۰۴-۶۵

مختار نوری*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۴/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۳/۲

چکیده

تحولات اخیر دنیای عرب و به‌طور مشخص تحولات سیاسی کشور مصر، موجی از نظریه‌پردازی‌ها و تحلیل‌های سیاسی و علمی را به دنبال داشته است. در این راستا، مقاله حاضر به دنبال کاربست نظریه‌ی مناسب برای تحلیل تحولات سیاسی مصر است. از این‌رو از میان نظریات موجود در حوزه‌ی مطالعات نظری انقلاب، نظریه‌ی «انقلاب‌های اجتماعی جهان سوم» جان فوران را به دلیل توان تحلیلی مناسبی که در تجزیه و تحلیل این وقایع برخوردار است انتخاب نموده‌ایم. پرسش این است که آیا انقلاب مصر توانسته است منطبق با رهیافت تئوریک جان فوران نمونه‌ی موفق‌ی از انقلاب‌های اجتماعی در جهان سوم را به تصویر بکشد؟ پاسخ موقت به پرسش مذکور به‌عنوان فرضیه این است که «تحولات منتهی به انقلاب مصر» با نظریه انقلاب‌های اجتماعی جهان سوم جان فوران، انطباق و سازگاری مناسبی دارد. نتایج حاصل شده نشانگر آن است که عواملی چون توسعه‌ی وابسته، حکومت سرکوب‌گر و متکی به شخص خُسنی مبارک، شکل‌گیری فرهنگ سیاسی مقاومت در اشکال دموکراسی خواهی و اسلام‌گرایی، رکود و معضلات اقتصادی و تأثیرات نظام جهانی که از مؤلفه‌های اصلی نظریه‌ی فوران هستند، زمینه را برای بروز انقلاب در مصر فراهم ساختند. در نتیجه می‌توان انقلاب مصر را به‌عنوان یکی دیگر از نمونه‌های موفق انقلاب‌های اجتماعی در جهان سوم معرفی نمود.

کلید واژه‌ها: انقلاب‌های اجتماعی جهان سوم، انقلاب مصر، توسعه‌ی وابسته، حکومت سرکوب‌گر، فرهنگ سیاسی مقاومت، رکود اقتصادی، نظام جهان

nouri.mokhta63@gmail.com

* دانشجوی دکتری علوم سیاسی دانشگاه علوم و تحقیقات تهران

فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال بیست و چهارم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۶، صص ۱۲۷-۱۰۵.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۴/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۲/۲۵

حسین ربیعی*

احمد غم‌پرور**

چکیده

آب سرچشمه‌ی زندگی بشر است و همه فعالیت‌ها و روندهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جوامع در سطح خرد و کلان از آن تاثیر می‌پذیرد. کمبود آب قابل مصرف برای انسان‌ها، آن را به منبع کمیابی تبدیل کرده که به راحتی می‌تواند کنش‌های مربوط به دستیابی به آن را به خشونت‌های پایدار یا گذرا تبدیل کند. از جمله مناطق جهان که با کمبود آب روبروست، جنوب غرب آسیا است که کارشناسان و تحلیلگران بسیاری در مورد تنش‌های احتمالی بر سر دستیابی به آب در آن هشدار می‌دهند. منطقه حوضه‌ی آبریز دجله و فرات نیز وضعیت ویژه‌ای دارد. عبور رودخانه‌های بین‌المللی از مرزهای سه کشور ترکیه، سوریه و عراق که از یک سو نیاز فراوانی به آب دارند و از سوی دیگر تنش‌های داخلی و بین‌کشوری آنها را آسیب‌پذیر می‌کند، کلاف پیچیده‌ای را ایجاد کرده است. پیچیدگی این وضعیت با در نظر گرفتن نظام‌های سیاسی - اقتصادی متفاوت، بی‌ثباتی سیاسی و جایگاه فوق‌العاده مهم این منطقه که هر حرکتی در آن واکنش‌های منطقه‌ای و جهانی در پی دارد، شدت بیشتری می‌یابد. به منظور واکاوی این وضعیت و تحلیل روند حاکم بر آن و برآورد سناریوهای پیش‌رو، مقاله حاضر با در پیش گرفتن رویکرد سیستمی و با روش توصیفی - تحلیلی؛ تلاش دارد تا ضمن تشریح وضع موجود ابعاد سیستمی و وابستگی‌های متقابل این کشورها را تحلیل و راه‌کارهای مناسب را پیشنهاد کند.

کلید واژه‌ها: بحران آب، دجله و فرات، هیدروپلیتیک، رویکرد سیستمی

* استادیار جغرافیای سیاسی دانشکده علوم جغرافیایی دانشگاه خوارزمی

** دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی دانشگاه خوارزمی

فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال بیست و چهارم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۶، صص ۱۵۳ - ۱۲۹.

مهدی عباس زاده فتح‌آبادی*

مترجمان خواجوی**

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۴/۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۲/۲۸

چکیده

منطقه خلیج فارس یکی از مناطق پراهمیت جهان است که از زمان‌های بسیار دور مورد توجه قدرت‌های بزرگ بوده است. ویژگی بارز این منطقه ذخایر عظیم این منطقه است و هشت کشور حاکم در این منطقه بیشترین ذخایر نفت و گاز جهان را در اختیار دارند. علاوه بر وجود ذخایر در این منطقه عوامل پراهمیت دیگری مثل عمر ذخایر این منطقه که بیش از پنجاه سال است و کم بودن هزینه استخراج در این منطقه، اهمیت آن را دوچندان کرده است. منطقه‌ی خلیج فارس یک منطقه مهم و استراتژیک برای قدرت‌های بزرگ است. از میان این قدرت‌ها آمریکا از مدت‌ها قبل و از زمان خروج انگلستان از این منطقه حضور فوق‌العاده گسترده‌ای داشته است و منافع اقتصادی و سیاسی آن به این منطقه گره خورده است، اما مسئله‌ای که در قرن بیست و یکم پرتنگ شده است خیزش چین و تلاش این کشور آسیایی پس از گذراندن دوره اصلاحات جهت حضور فعال و مؤثر در مناطق استراتژیک دنیا از جمله خلیج فارس است و چون این کشور در رشد اقتصادی خود به منابع نفتی ارزان منطقه‌ی خلیج فارس نیازمند است، سعی می‌کند به طرق مختلف از جمله روابط تجاری گسترده با این کشورها نفوذ خود را افزایش دهد؛ بنابراین حضور چین برای آمریکا که از مدت‌ها در این منطقه حضور داشته، به منزله‌ی تهدید منافع تلقی می‌شود. سوال اصلی مقاله‌ی حاضر این است که، سیاست خارجی چین در منطقه‌ی خلیج فارس چه تأثیری بر منافع آمریکا دارد؟ پاسخ موقت به پرسش مذکور به‌عنوان فرضیه چنین مطرح می‌شود که، خیزش چین در منطقه‌ی خلیج فارس و تلاش برای حرکت از حاشیه به متن خلیج فارس، موجب به تحلیل رفتن منافع حیاتی آمریکا در این منطقه شده است. در این مقاله از چارچوب نظری سیکل قدرت به‌عنوان مناسب‌ترین چارچوب در بررسی این مسئله استفاده شده و پژوهش حاضر توصیفی - تحلیلی است.

کلید واژه‌ها: خلیج فارس، چین، آمریکا، منافع، نظریه‌ی سیکل قدرت

* استادیار دانشگاه شهید باهنر کرمان

** دانشجوی کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه شهید باهنر کرمان

فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال بیست و چهارم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۶، صص ۱۸۰ - ۱۵۵.